

انتشارات دانشگاه تبریز

مخبط زیست

و

نگرش اسلامی

دکتر محمد علی متفکر آزاد دکتر علی محمد خورشید دوست

۱۳۹۰

سرشناسه	: متفکر آزاد، محمدعلی، ۱۳۲۹
عنوان و نام پدیدآور	: محیط زیست و نگرش اسلامی / دکتر محمد علی متفکر آزاد، علی محمد خورشید دوست
مشخصات نشر	: تبریز: دانشگاه تبریز، انتشارات، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۰ص: جدول، نمودار
فروست	: انتشارات دانشگاه تبریز؛ ۵۴۸.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۹۹-۷۵-۸-۸۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
موضوع	: محیط زیست - جنبه های مذهبی - اسلامی
موضوع	: محیط زیست - حفاظت - جنبه های مذهبی - اسلامی
موضوع	: محیط زیست - حفاظت
شناسه افزوده	: علی محمد خورشید دوست، ۱۳۳۹
شناسه افزوده	: دانشگاه تبریز، انتشارات
رده‌بندی کنگرد	: ۱۳۹۱ / ۲۳ / ۱۵۵ / ۲۳۰ / ۲۳۰ HP
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۴۸۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۰۹۳۳۸

انتشارات دانشگاه تبریز

محیط زیست و نگرش اسلامی

تألیف	: دکتر محمدعلی متفکر آزاد - دکتر علی محمد خورشید دوست
ویراستار علمی و ادبی	: محمد ابراهیم پور نمین
ناشر و فروست	: انتشارات دانشگاه تبریز؛ ۵۴۸
تاریخ و نوبت چاپ	: ۱۳۹۱ - اول
شمارگان	: ۱۵۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۹۹-۷۵-۸-۸۰۰۰۰۰
قیمت	: ۸۰۰۰۰۰ ریال
لیتوگرافی، چاپ و صحافی	: انتشارات دانشگاه تبریز

این اثر مشمول قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

نشانی: تبریز - بلوار ۲۹ بهمن - دانشگاه تبریز - تلفن: ۳۳۹۲۶۶۹ - شماره: ۳۳۴۲۵۶۲

فهرست مطالب

۱	درآمد
۳	فصل ۱
۳	پایه‌های اخلاقی محیط زیست
۷	فصل ۲
۹	مفاهیم اکولوژی
۱۰	اکوسیستم و اهمیت آن
۱۱	اکولوژی چشم‌انداز
۱۱	بوم‌شناسی فرهنگی
۱۲	بوم‌شناسی انسانی
۱۳	فصل ۳
۱۳	مفاهیم اکوسیستم
۱۴	تعاریف اکوسیستم
۱۴	انواع اکوسیستم
۱۴	روند تولید در اکوسیستم
۱۵	روند مصرف در اکوسیستم
۱۶	زنجیره و شبکه غذایی در اکوسیستم
۱۶	هرم‌های اکوسیستم
۱۷	اکوسیستم آب
۱۷	عوامل غیرزنده
۱۷	عوامل زنده اکوسیستم‌های آب
۱۸	اکوسیستم‌های خشکی
۱۸	ساختار زیستی و فیزیکی اکوسیستم
۲۰	ساختمان اکوسیستم‌ها
۲۲	چرخش ماده
۲۱	نمونه‌ای از اکوسیستم: رود ارس ایران
۲۳	اهمیت منابع اکولوژیک و زیست‌محیطی
۲۹	فصل ۴
۲۹	چرخه اکوسیستم‌های آبی
۳۹	آب‌های اقیانوسی
۴۱	فصل ۵
۴۱	آلودگی‌های زیست‌محیطی
۴۲	آلودگی محیط زیست و تخریب لایه اوزون

۴۵	نتیجه‌گیری
۴۷	فصل ۶
۴۷	آلودگی آب
۴۸	الف: آلودگی طبیعی
۴۹	ب: آلودگی صنعتی
۵۲	آب آلوده
۵۳	فصل ۷
۵۳	آلودگی هوا
۵۳	پیشینه آلودگی هوا
۵۴	منابع آلودگی هوا
۵۹	فصل ۸
۵۹	آلودگی فاضلاب و خاک
۶۰	آلودگی خاک
۶۳	فصل ۹
۶۳	نگاه اقتصادی به مطالعه و ارزیابی محیط زیست
۶۵	ویژگی های یک سیستم اقتصادی مطلوب
۷۹	فصل ۱۰
۷۹	رویکرد اسلامی به محیط زیست
۷۹	مقدمه
۸۳	سیاره زمین و منابع آن
۹۰	هدفدار بودن آفرینش
۹۳	ارزش حیات در اسلام
۹۴	اسراف و انحراف منشأ: فساد و تباهی
۹۷	آلودگی منابع
۱۰۰	توجه اسلام به آبادانی و سرسبزی زمین
۱۰۳	محیط زیست و حقوق حیوانات در اسلام
۱۰۹	فصل ۱۱
۱۰۹	قواعد فقهی، پیامدهای خارجی و محیط زیست
۱۱۱	شکست بازار و محیط زیست
۱۱۸	قواعد فقهی و محیط زیست
۱۱۹	قاعده لاضرر
۱۲۳	فصل ۱۲
۱۲۳	دانش بوم‌شناسی و حیوانات
۱۲۷	رابطه میان انسان‌ها و جانوران
۱۳۱	نقش نوع بشر در برخورد با محیط زیست

۱۳۷	فصل ۱۳
۱۳۷	اخلاق اسلامی و محیط زیست
۱۴۲	امت خدا
۱۴۴	وظیفه عموم مردم در برابر محیط زیست
۱۵۳	فصل ۱۴
۱۵۳	طبیعت‌شناسی در دین اسلام
۱۷۱	منابع طبیعی در اسلام
۱۷۳	زمین
۱۷۴	زمین‌های دلم و آباد
۱۷۴	زمین‌های بایر و توسعه‌نیافته
۱۷۴	زمین‌های بایر (غیرآباد)
۱۷۵	حریم
۱۷۶	حصی
۱۸۰	آب
۱۸۰	رودخانه‌ها، چاه‌ها و چشمه‌ها
۱۸۴	منابع طبیعی
۱۸۵	حیوانات
۱۸۵	حیوانات اهلی
۱۸۶	حیوانات وحشی (غیراهلی)
۱۸۸	گیاهان
۱۹۰	مواد معدنی
۱۹۱	فصل ۱۵
۱۹۱	تجارت جهانی و محیط زیست
۱۹۶	کالای قابل‌اجاره و غیر قابل‌اجاره
۱۹۶	"ربا" چیست؟
۱۹۹	خروج مبادله از حالت طبیعی
۲۰۰	الف) کنترل بازار
۲۰۳	ب) نابرابری معامله‌ها
۲۰۶	شکل‌گیری مالکیت با مسئولیت محدود و مالکیت اکثریت
۲۰۶	ماهیت و اصل مالکیت
۲۱۰	انحراف در مالکیت
۲۱۲	الگوی اسلامی
۲۱۷	فصل ۱۶
۲۱۷	تخصیص منابع طبیعی و محیط زیست در الگوی اسلامی
۲۲۱	منابع

درآمد

در قوانین و مقررات اسلامی، به موجب اهمیت قابل ملاحظه مسائل زیست‌محیطی و بوم‌شناختی، تدابیر فراوانی برای حمایت و محافظت از محیط زیست اندیشیده شده است. محافظت از محیط زیست و ارتقاء کیفیت آن از وظایف دینی به‌شمار می‌آید که هر فرد مسلمانی ملزم به رعایت آن است. چنین مسئولیت‌هایی در رابطه با نوع مصرف، بهره‌برداری از طبیعت و توسعه محیط زیست عینیت می‌یابد. ناشناخته جلوه دادن ارتباط ح و بلکه یگانگی - میان دین و دانش واقعی از سوی دین‌ستیزان در بسیاری موارد، تهیه و تصنیف این کتاب با ضروری ساخته است. در این کتاب مفاهیم بنیادی اکوسیستم‌ها و محیط زیست و همچنین انواع آلودگی‌های زیست‌محیطی که زندگی انسان امروز را تهدید می‌کنند، معرفی شده و سپس رویکرد و نگرش اسلام به مقوله منابع طبیعی و کیفیت زندگی و محیط زیست مورد بحث قرار می‌گیرد تا نشان داده شود که خداوندی که برای زیست و رفاه انسان چنین محیط پیچیده و زیبایی فراهم نموده، قطعاً برای حفظ و بقای آن هم دستوراتی دارد که در مقایسه با آموزه‌های بشری، تنها راه نجات و پایداری محیط زیست شمرده می‌شود. چهارچوب اولیه برای تشریح دیدگاه اسلام درباره محیط زیست در وهله اول بخش‌هایی از کتاب *Islam and Ecology* به قلم فضلون خالد و جونن ابراین بوده که به‌صورت آزاد ترجمه، اقتباس و در فصول ده، دوازده، سیزده الی شانزده برای تصنیف کتاب حاضر نقل شده است. البته تأکید آن کتاب بیشتر بر نگرش اهل سنت بوده که با استعانت از پروردگار و بهره‌گیری از خرمن پرمعرفت قرآن و اهل بیت (ع)، دیدگاه‌های مذهب تشیع را نیز

بر آن افزوده‌ایم و در وهله بعد منابع متعدد دیگری نیز مورد استفاده قرار گرفته‌اند. مشخصات این منابع در بخش انتهایی کتاب آورده شده است.

بر خود فرض می‌دانیم از زحمات استاد ارجمند جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای سعید علیزاده که با مطالعه متن این کتاب و ابراز نظرات سازنده خویش به پربارتر شدن این کتاب افزوده‌اند و همچنین ریاست و کارکنان محترم انتشارات دانشگاه تبریز به جهت چاپ این اثر سپاسگزاریم. از آقای محمد ابراهیم‌پور نمین به جهت ویرایش دقیق متن، سرکار خانم وحیده جاهدگر به خاطر تایپ و تصحیح، و سرکار خانم سمیه خالقی دانشجوی دوره دکتری جغرافیای طبیعی دانشگاه تبریز به علت مساعدت در تنظیم مطالب تشکر می‌کنیم.

در خاتمه ذکر این نکته ضروری است که یادآوری هر نوع اشتباه، نقص و نارسائی از سوی صاحب‌نظران محترم موجب غنی‌تر شدن این اثر در چاپ‌های بعدی و امتنان نگارندگان خواهد بود.

وَمِنَ اللّٰهِ التَّوْفِیْقُ

مؤلفان

www.ketab.ir